

Mellom veiledning og undervisning

Av Annette Bischoff, høgskolelektor i friluftsliv. Høgskolen i Telemark

Når vi skal lære noen noe i eller igjennom friluftsliv står vi overfor en rekke spørsmål som primært er av pedagogisk karakter; hvem er det som skal lære noe?, hva skal de lære?, hvorfor skal de lære det?, hvilke rammer finnes?, hvordan vil jeg gjøre det?

Her har det ligget og ligger stadig en del føringer og muligheter i friluftslivsmiljøet, men disse er preget av en del uklarheter og utfordringer både når det gjelder begrepene og når det gjelder innhold og form. Vi støter hurtig på begrepet "veiledning i friluftsliv" og "friluftslivspedagogikk". Jeg vil i dette innlegg konsentrere meg om de problemene og utfordringene jeg ser i forbindelse med friluftslivsformidling, spesielt vanskeligheter med å tilpasse og anvende idealer fra friluftslivsmiljøet på 70-tallet i dagens friluftslivsformidling.

Inntil 1970 har friluftsliv stort sett levd sitt eget liv utenfor formelle rammer og strukturer, men på 70-tallet trekkes det inn i kurs og opplæringssammenheng. Veiledning i friluftsliv oppstår idet friluftslivet trekkes ut av det spontane friluftsliv og inn i kurs og opplæringssammenheng. Den har sitt utgangspunkt i miljøet rundt Høgfjellsskolen og primært utviklet i kurs og opplæringssammenheng innen fjellsport. Veiledning i friluftsliv bygger på små, heterogene grupper med en veileder, på turer av lenger varighet i fri natur, med enkelt og naturnært utstyr, hvor siktemålet er gode naturopplevelser som igjen skal lede til at en utvikler kjennskap til og vennskap med naturen.

Modellen har sitt utgangspunkt i lærerstudenter, voksne folk, "oppegående" kursdeltakere og kurser av en ukes varighet i små grupper med en veileder. Veiledning i friluftsliv var primært rettet mot voksne folk som hadde valgt å fordype seg i et område av friluftsliv og som var interessert i en filosofisk / økosofisk drøfting av sentrale spørsmål i relasjon til vårt samfunn, vårt forhold til natur mm. Det er i denne sammenheng at modellen "Veiledning i friluftsliv" utvikles og med de forutsetningene som lå i bunn av disse kursene er det logiske og fornuftige didaktiske valg som er gjort.

Dette er de forutsetningene som ligger i veiledning i friluftsliv, og ser vi på forutsetningene som lå til grunn for dette valg blir det forståelig at veiledning i friluftsliv ser ut som det gjør.

Veiledning i friluftsliv fester seg som dominerende formidlingsform innen friluftsliv på 70-tallet. I tillegg til de didaktiske forutsetningene ser jeg også viktigheten av å markere at veiledning i friluftsliv som noe helt annet enn annen undervisning på den tid, nettopp for å markere en avstandtagen til de tradisjonelle læreformer og de verdiene som er knyttet til de tradisjonelle læreformene. På mange måter kan vi betrakte veiledning i friluftsliv på lik linje med annen pedagogisk nytenkning på den tiden. Nettopp på 70-tallet får vi generelt en rekke nye pedagogiske retninger som sikter mot å sprengte de snevre forståelsesmessige rammene som hersker i skolen ellers og pedagogiske retninger som også er preget av en økologisk helhetstanke (eks. dialogpedagogikken, kritisk pedagogikk, antiautoritær pedagogikk, frigjørende pedagogikk, prosjekterelatert læring mm). Dernest ses friluftsliv som en vei til en ny livsformserfaring, friluftsliv som en verdikritikk og en vei til et bærekraftig samfunn - i lyset av dette blir friluftsliv langt på vei en sivilisasjonskritikk.

Veiledning i friluftsliv kom slik sett til å fremstå som et mål og et ideal for formidling av friluftsliv uavhengig av konteksten.

I løpet av 80-tallet og tidlig på 90-tallet settes friluftsliv for alvor inn i en pedagogisk kontekst, det brukes i stadig større omfang innen skoleverket, hvilket fører med seg en rekke utfordringer når det gjelder formen på veiledning i friluftsliv. De forutsetningene som er satt opp for veiledning i friluftsliv "passer ikke alltid inn" i en undervisningshverdag i skolen, og det er her problemet ligger. Man har skapt et ideal for formidling av friluftsliv, et ideal som man ønsker skal reproduseres uten å ta hensyn til forandringer i rammene, målgruppen mm.

Når jeg bringer dette opp er det fordi jeg opplever at veiledning i friluftsliv langt på vei synes å bygge på en forestilling om at hvis bare forutsetningene er tilstede og at vi fastholder formen på veiledningen som den har sett ut siden 1970 så vil vi oppnå det vi ønsker uavhengig av konteksten ellers. Dette nærmer seg i mine øyne en slags pedagogisk fundamentalisme eller pedagogisk slaveri hvor vi fastholder formen for formens skyld og ikke fordi den nødvendigvis er hensiktsmessig, hvilket leder oss inn på en blindvei.

Virkeligheten er en annen. Ofte står vi overfor store heterogene grupper, det er kort tid, det er et mangfold av mål og hensikter, det er ikke frivillig mm. De som jobber med friluftsliv tar virkeligheten inn over seg og det er min overbevisning at man jobber med en pedagogisk kreativitet og får til kvalitetsmessig veldig gode opplegg.

Så når jeg har kaldt mitt innlegg mellom veiledning og undervisning er det nettopp for å sette fingeren på hvordan veiledning har vært praktisert og hvordan den kan praktiseres i ulike sammenhenger i dag. Begrepet veiledning i friluftsliv er forandret og utvidet i de aller fleste sammenhenger i dag i forhold til 70-tallets veiledningsbegrep. Veiledning i friluftsliv rommer en mengde potensialer, men det blir håpløst hvis disse reduseres til en rekke grunnregler som må overholdes. Grunnreglene er utviklet ut fra en praksis, som også tar sikte på å formidle en rekke verdier og normer, spesielt naturverd og menneskeverd. Det synes å være en tendens til å tro at når praksis endre seg og formen på veiledning endres, så går vi også vekk fra verdiene og normene som var knyttet til veiledning i friluftsliv. Dette mener jeg er en feiltolkning, jeg er overbevist om at det er mulig å bibeholde målet om naturverd og menneskeverd selv om formen på veiledningen er en annen. Når det er sagt synes det stadig å være noen fellesnevner som er uavhengige av form og kontekst.

Så at friluftsliv brukes i mange formidlingsammenhenger i dag og at den pedagogiske prosessen som knytter seg til dette har variert over tid ser jeg blot som et uttrykk for at både friluftsliv og pedagogikk forandrer seg over tid og at friluftsliv inngår i ulike sammenhenger hvilket naturligvis for betydning for pedagogikken som anvendes i formidling av friluftsliv.

Jeg tror at tiden er moden for å åpne for en drøfting av det pedagogiske grunnlaget både når det gjelder pedagogikk i friluftsliv og friluftsliv som pedagogikk. Her er det ikke et spørsmål om å velge enten eller, men helere et spørsmål om å nansere drøftingen således at vi ser dette ut fra konteksten i hvert enkelt tilfelle. Og da med utgangspunkt i spørsmål om hvorvidt veiledning i friluftsliv er noe helt annet enn annen undervisning, om vi overhodet kan tale om friluftslivspedagogikk eller om den er som al anden pedagogikk.

Ser vi på de sammenhenger friluftsliv brukes i er disse vidt forskjellige og dette stiller oss overfor helt forskjellige pedagogiske utfordringer.

Skjematisk kan vi tale om ulike typer friluftsliv, ulike formål og ulikt utbytte.

Type	formål	utbytte
rekreasjon	få frem de positive følelser	ny energi, glede
utdannende	økt refleksjon endre tanker	ny kunnskap
utvikling	endre atferd	større handlingsregister
terapi	endre "dårlig atferd"	nye mestringsstrategier

Formidling av, veiledning eller undervisning i friluftsliv er ikke entydig; Målene med friluftsliv er mangfoldige, målgruppene er ganske ulike, konteksten for formidlingen veksler osv Dette betyr at det pedagogiske utgangspunkt må tilpasses i hvert enkelt tilfelle og at det hele tiden stiller oss overfor forskjellige pedagogiske utfordringer. Både veiledning og undervisning handler om "å lære noen noe" uansett om det som skal læres er konkrete ferdigheter, kunnskaper, holdninger, normer eller verdier. I begge tilfelle er spørsmålet; "hvordan gjør vi det?"

Friluftslivspedagogikken kan altså betraktes fra ulike synsvinkler. Vi kan diskutere om det overhodet finnes en egen friluftslivspedagogikk - eller om det her blot er tale om pedagogikk i alminnelighet brukt i forbindelse med formidling av friluftsliv. Når jeg bruker begrepet friluftslivspedagogikk er det med det formål å favne både den almene pedagogikken og den spesielle fagdidaktikk, metodikk og læringsprosess som knytter seg til friluftslivet.

Jeg oppfatter således ikke veiledning i friluftsliv eller den anvendte pedagogikk i friluftslivet som noe helt annet enn annen pedagogikk, men tror det i tillegg til tradisjonell pedagogikk er viktig å se og bruke de spesielle pedagogiske trekk og muligheter i friluftslivet.

Jeg mener vi må utvide det pedagogiske perspektiv som ligger i veiledning i friluftsliv og fremfor å begrunne det ut fra noen didaktiske forutsetninger må vi begrunne det pedagogiske grunnlaget vi ønsker å jobbe ut fra i friluftsliv - og da uansett kontekst. Det felles grunnlag som jeg mener veiledning og undervisning i friluftsliv bygger på har sitt utgangspunkt i erfaringspedagogikken.

Nøkkelordene i den forbindelse er:

problemorientering - ansvar for egen læring - situasjonsbetinget undervisning - refleksjon

Jeg mener med andre ord at det pedagogiske grunnlag i friluftslivsformidling, veiledning eller undervisning er det sammen som i al annen pedagogikk og der hvor friluftsliv atskiller seg fra annen undervisning er innenfor det didaktisk område. Vi kan si at det finnes en egen fagdidaktikk på området som er annerledes en almen didaktikk og annen fagdidaktikk.

Friluftslivsformidling på et didaktisk nivå:

Mål - læringsmål: kunnskapsmål, ferdighetsmål, holdningsmål, prosessmål mm

Rammer - naturen som ramme

Innhold - ferdigheter, kunnskaper, holdninger (eksempler fra friluftslivet)

Læringsprosess - naturen, aktiviteten, handlinger, å være, gruppen, veilederen, situasjonen som kontekst for læring

Det spesielle ligger i kompleksiteten både når det gjelder mål, innhold og læringsprosess - situasjoners læringspotensiale. Det at lærings situasjonene er integrert og at alle faktorer er nærværende til enhver tid. Utfordringen for veilederen er å gripe denne helheten, å kunne gripe alle aspektene som inngår i undervisningen og bruke disse for å øke læringspotensialet. Veilederens utfordring er nettopp å lede læringsprosessen, vite når han eller hun skal gripe inn, ha fornemmelse for gruppen, å se den enkelte, å ha en fornemmelse for situasjonene, å lese dem og kunne utnytte dem til å danne grunnlag for læring mm. Og i tillegg ligger det jo momentet med konsekvens og sikkerhet. Alt dette tilsammen utgjør en ganske kompleks og krevende lederrolle som jeg mener er spesiell for friluftslivsformidling.

Min konklusjon bliver derfor at veiledning i friluftsliv ikke atskiller seg fra annen undervisning, almen pedagogiske betraktninger er anvendbare også i friluftsliv. Når det er sagt mener jeg naturligvis også at friluftslivsformidling bygger på et bestemt pedagogisk grunnsyn, et bestemt menneskesyn mm som tar utgangspunkt i en helhetlig, humanistisk tenkning. Innen friluftsliv kan vi tale om en egen fagdidaktikk som tar høyde for det spesielle ved friluftsliv.

Det viktigste er i siste ende pedagogisk refleksjon. Dette at vi til enhver tid reflekterer over og er bevisst på hvordan vi jobber. Vi arbeider ikke med friluftsliv, vi arbeider med mennesker! Det er et tap hvis vi får til et godt og ideelt friluftsliv, men at det ikke gir klangbunn og mening for den enkelte.